

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

**Dostęp do wody jako podstawowe prawo człowieka:
otoczenie prawa międzynarodowego
oraz funkcjonowanie instrumentów krajowych**

dr Andrzej Pogłódek

Prawa podstawowe
Warszawa 2024

Spis treści

Wprowadzenie	5
I. Ujęcie prawa do wody w aktach prawa międzynarodowego	7
II. Ujęcie prawa do wody w konstytucjach państw obcych	11
III. Treść prawa do wody	15
IV. Prawo do wody w polskim porządku prawnym	19
1. Zasady gospodarowania zasobami wodnymi	19
2. Prawo do korzystania z zasobów wodnych	21
3. Ochrona zasobów wodnych	22
4. Realizacja prawa dostępu do wody pitnej oraz prawa do kanalizacji	25
4.1. Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków	25
4.2. Zasady ustalania taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków	28
4.3. Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków	31
V. Zakończenie	35
Bibliografia	39

Wprowadzenie

Woda jest kluczowa dla przetrwania wszystkich żywych istot, stąd też odgrywała – i odgrywa – istotną rolę w rozwoju cywilizacji ludzkiej. Człowiek wykorzystuje wodę na różne sposoby, by wskazać tylko używanie jej w celach domowych, przemysłowych, rolniczych, ale też w związku z transportem czy rekreacją (pływanie, wędkarstwo, narty wodne itd.). Zwrócić można uwagę, że już w starożytności, by zapewnić racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi, budowano kanały irygacyjne, tamy oraz akwedukty. Dążenie do kontrolowania zasobów wodnych stanowiło przyczynę konfliktów między państwami, w wielu przypadkach zaostrzając konflikty natury religijnej oraz kulturowej. Problem ten może narastać w związku ze zmianami klimatu, które powodują rozszerzanie się zarówno w wymiarze przestrzennym, jak i czasowym, zjawiska suszy i niedoboru wody, a z drugiej strony powodzi¹. Przyczynami niedoborów wody może być osuszanie mokradeł, wycinanie lasów, rolnictwo przemysłowe, w którym pestycydy i inne produkty chemiczne są stosowane w skali przemysłowej, a także odprowadzanie ścieków przemysłowych bezpośrednio do cieków wodnych. Wzrost produkcji zarówno odpadów stałych, jak i płynnych oraz niewłaściwe ich zagospodarowanie i oczyszczanie przyczyniają się do pogorszenia jakości wód. Stąd potrzebne jest utrzymanie bezpieczeństwa wodnego rozumianego jako dostarczanie wody w odpowiedniej ilości i o akceptowalnej jakości dla zdrowia, dobrostanu człowieka i rozwoju społeczno-gospodarczego w celu zapewnienia produkcji dóbr i usług przy zagwarantowaniu ochrony środowiska naturalnego.

Dostęp do wody stanowi prawo podstawowe oznaczające prawo każdego do posiadania wystarczającej, bezpiecznej, akceptowalnej i dostępnej wody do użytku osobistego i domowego. Woda musi być więc traktowana jako dobro społeczne i kulturowe, a nie jako zasób gospodarczy podlegający normalnym regułom rynkowym. Wskazać można trzy cechy tego prawa. Po pierwsze, jest to prawo podmiotowe, zawiera bowiem w sobie prawo jednostki do posiadania wody do użytku osobistego i domowego. Po drugie, jest to również prawo posiadające swój wymiar społeczno-gospodarczy. Wreszcie jest to prawo do świadczenia,

¹ Przykładowo w ocenie Banku Światowego 13% Polaków mieszka na obszarach, które mogą być zagrożone powodziami, a wyższe szacunki mówią nawet o 20,8% mieszkańców naszego kraju, patrz: <https://portalstatystyczny.pl/wielkie-powodzie-na-swiecie-ponad-13-proc-mieszkancow-polski-zagrozonych-jest-ich-konsekwencjami/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

ponieważ państwo musi zapewnić jej dostępność dla obywateli, ma bowiem podstawowe znaczenie dla życia i zdrowia ludzi.

Realizacja prawa naturalnego do wody jest istotna w warunkach polskich, nasz kraj należy bowiem do państw zagrożonych deficytem wody. Przeciętne zasoby wód w Polsce wynoszą ok. 60 mld metrów sześciennych, a w porach suchych ten poziom może spaść nawet poniżej 40 mld metrów sześciennych². Zasoby wód powierzchniowych w Polsce cechuje przy tym duża zmienność czasowa i terytorialna, co powoduje okresowe nadmiary i deficyty wody w rzekach. Należy też zauważyć, że wody powierzchniowe dzielą się na trzy klasy czystości: pierwsza – 1% skażenia to wody zdatne do picia; druga – 6% skażenia to wody wykorzystywane w rekreacji i hodowli zwierząt; trzecia – 33% skażenia to wody wykorzystywane w przemyśle i nawadnianiu pól. Wody o wskaźniku 60% skażenia są wodami pozaklasowymi. W Polsce zaledwie 1,8% rzek posiada wodę klasy pierwszej, prawie 31% rzek posiada wody pozaklasowe, polskie jeziora w większości posiadają wody drugiej i trzeciej klasy³. Wskazuje się, że na większości obszaru Polski pojawiają się okresowe deficyty wody, najczęściej na obszarze Niżu Polskiego oraz szeroko pojmowanej środkowej Polski, przy czym najpewniej ulegną one zwiększeniu w związku ze zmianami klimatycznymi⁴. Powoduje to aktualność zagadnienia zapewnienia naturalnego prawa do wody w Polsce.

Podstawy prawne realizacji prawa do wody w jego różnych przejawach zawiera ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne⁵ oraz ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków⁶ oraz wydane do nich akty wykonawcze.

² Dla porównania największe zasoby wód (w wartościach bezwzględnych) posiadają Norwegia (370 mld m³) oraz Francja, Niemcy, Szwecja posiadające odpowiednio: 190 mld m³, 188 mld m³, 185 mld m³.

³ <https://www.wodkany.pl/zasoby-wody-w-polsce-i-na-swiecie/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁴ <http://hydro.geo.uni.lodz.pl/index.php?page=zasoby-wodne#:~:text=Przeciętne%20zasoby%20wód%20powierzchniowych%20Polski,km3%2C%20przy%20czym%20ok.>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁵ T.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1478 ze zm.; dalej: Prawo wodne.

⁶ T.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 757; dalej: ustawa o zbiorowym zaopatrzeniu.

I. Ujęcie prawa do wody w aktach prawa międzynarodowego

Prawo do wody jest uznawane wprost lub pośrednio w wielu dokumentach regionalnych i lokalnych. W tym drugim przypadku uznawane bywa za składową innych praw podstawowych, takich jak do godnego życia, prawo do zdrowia, mieszkania, zdrowego środowiska i pożywienia. W taki sposób uznane jest w art. 11 ust. 5 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (dalej: MPPGSiK) z 1966 r.⁷ odnoszącym się do prawa każdego do odpowiedniego poziomu życia. Stwierdzono w nim, że:

Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do odpowiedniego poziomu życia dla niego samego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież i mieszkanie, oraz do stałego polepszania warunków bytowych. Państwa Strony podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia realizacji tego prawa, uznając w tym celu zasadnicze znaczenie współpracy międzynarodowej, opartej na zasadzie dobrowolności.

W art. 12 ust. 1 MPPGSiK, odnosząc się do prawa do korzystania z najwyższego możliwego poziomu ochrony zdrowia, stwierdzono: *Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego.* Oprócz tego zwrócić należy uwagę na Komentarz ogólny nr 15 z 2002 r. Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do art. 11 i 12 MPPGSiK, który dotyczy prawa do wody⁸.

Prawo do wody jest bezpośrednio uznane w art. 14 ust. 2 lit. h) Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r.⁹:

Państwa Strony podejmą wszelkie stosowne kroki dla likwidacji dyskryminacji kobiet w środowiskach wiejskich w celu zapewnienia im, na zasadzie równości z mężczyznami, udziału w rozwoju środowiska wiejskiego i korzyściach stąd płynących, w szczególności zaś zapewnienia im prawa do: [...] (h) korzystania z odpowiednich warunków życia, a zwłaszcza warunków mieszkalnych, sanitarnych, dostawy energii elektrycznej i wody, transportu i łączności.

⁷ <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Miedzynarodowy-Pakt-Praw-gosp-spol-kult.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁸ https://agua.org.mx/wp-content/uploads/2017/06/Observacion-15_derecho_al_agua.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁹ <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja-Likwidacja-dyskryminacji-kobiet.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

Podobnie w Konwencji o prawach dziecka z 1989 r.¹⁰ art. 24 ust. 1 i 2 przewiduje, że:

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Państwa-Strony będą dążyły do zapewnienia, aby żadne dziecko nie było pozbawione prawa dostępu do tego rodzaju opieki zdrowotnej.
2. Państwa-Strony będą dążyły do pełnej realizacji tego prawa, a w szczególności podejmą niezbędne kroki w celu: [...]
3. zwalczania chorób i niedożywienia, w tym – w ramach podstawowej opieki zdrowotnej – przez wykorzystanie między innymi łatwo dostępnych technik oraz przez dostarczanie odpowiednich pożywnych produktów żywnościowych i wody pitnej, z uwzględnieniem niebezpieczeństwa oraz ryzyka zanieczyszczenia środowiska naturalnego; [...].

Wreszcie prawo do wody jest uznane w art. 28 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 r.¹¹, w którym przewidziano, że:

2. Państwa Strony uznają prawo osób niepełnosprawnych do ochrony socjalnej i do korzystania z tego prawa bez dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność oraz podejmą odpowiednie kroki w celu zagwarantowania i popierania realizacji tego prawa, włączając środki w celu:
 - (a) zapewnienia osobom niepełnosprawnym jednakowego dostępu do usług w zakresie dostarczania czystej wody oraz do odpowiednich usług, urządzeń i innego rodzaju pomocy w zaspokajaniu potrzeb związanych z niepełnosprawnością, po przystępnych cenach, [...].

Prawo do wody uznawane jest również w niektórych traktatach regionalnych. W Afryce jest ono uznane w art. 14 Afrykańskiej Karty Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r.¹²:

Każde dziecko ma prawo do korzystania z najwyższego możliwego poziomu zdrowia fizycznego, mentalnego i duchowego. Państwa Strony niniejszej Karty zobowiązują się do pełnego urzeczywistnienia tego prawa i, w szczególności, przyjmą odpowiednie środki w celu: [...] – zagwarantowania zapatrzenia w odpowiednio pożywną żywność i wodę pitną; [...].

Uznaje je również Protokół do Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów o Prawach Kobiet z 2003 r.¹³, stanowiąc w art. 15, iż:

- Państwa Strony zapewnią kobietom prawo do pożywnej i odpowiedniej żywności. W związku z tym podejmą odpowiednie środki w celu:
- a) zapewniania kobietom dostępu do czystej wody pitnej, źródeł opał domowego, ziemi i środków do produkcji pożywnej żywności;
 - b) ustanowienia odpowiednich systemów zaopatrzenia i przechowywania w celu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego.

¹⁰ <https://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹¹ <https://niepelnosprawni.gov.pl/container/dokumenty-miedzynarodowe/onz/Konwencja%20ONZ%20o%20prawach%20osob%20niepelnosprawnych.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹² <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2010/8025.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹³ https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

Przywołać można również art. 39 ust. 2 lit. e) Arabskiej Karty Praw Człowieka z 2004 r.¹⁴, który w kontekście prawa do zdrowia stanowi, iż: *Kroki, które podejmą Państwa Strony muszą obejmować niezbędne dla: [...] e. Zapewnienia podstawowego pożywienia i czystej wody dla wszystkich. [...].* Zwrócić też można uwagę na Protokół dodatkowy do Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, dotyczący praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych z 1988 r.¹⁵ Uznaje on to prawo pośrednio, przewidując w art. 11 ust. 1, iż: *Każdy ma prawo do życia w zdrowym środowisku naturalnym oraz do dostępu do podstawowych świadczeń publicznych.* Bezpośrednio jest ono uznane w Międzyamerykańskiej Konwencji o ochronie praw człowieka osób starszych¹⁶, która w art. 12 stanowi, iż:

Osoba starsza ma prawo do zintegrowanego systemu opieki, który zapewnia ochronę i promocję zdrowia, dostęp do usług socjalnych, bezpieczeństwo żywnościowe i odżywcze, wodę, odzież i mieszkanie; dążenie do tego, aby osoba starsza mogła decydować się na pozostanie w swoim domu oraz zachowanie swojej niezależności i autonomii.

Oprócz tego, w art. 25 tego Protokołu dodatkowego wskazano, iż:

Osoba starsza ma prawo do życia w zdrowym środowisku i dostępu do podstawowych usług publicznych, w tym celu Państwa Strony przyjmą odpowiednie środki w celu ochrony i promowania korzystania z tego prawa, w tym: [...] zagwarantują dostęp osób starszych na równych warunkach do podstawowych usług publicznych w tym między innymi wody pitnej i urządzeń sanitarnych.

Poza nimi prawo do wody oraz urządzeń sanitarnych bywa uznawane w traktach międzynarodowych z obszaru międzynarodowego prawa humanitarnego, prawa pracy oraz ochrony środowiska. W przypadku prawa do wody istotne znaczenie mają również niewiążące prawnie dokumenty międzynarodowe (rekomendacje, wytyczne, rezolucje i deklaracje)¹⁷. Jednym z pierwszych przykładów jest Deklaracja z Mar del Plata z 1977 r.¹⁸, w której stwierdzono, że

każda osoba, niezależnie od swojego poziomu rozwoju oraz swojego położenia społecznego i ekonomicznego ma prawo dostępu do wody pitnej w ilości wystarczającej i w jakości odpowiedniej do zaspokojenia swoich podstawowych potrzeb.

¹⁴ <https://acihl.org/res/documents/CARTA-ÁRABE-DE-DERECOS-HUMANOS.2004.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹⁵ https://www.academia.edu/37840399/Protokół_dodatkowy_do_Amerykańskiej_Konwencji_Praw_Człowieka_dotyczący_praw_gospodarczych_społecznych_i_kulturalnych_tłumaczenie_ADDITIONAL_PROTOCOL_TO_THE_AMERICAN_CONVENTION_ON_HUMAN_RIGHTS_IN_THE_AREA_OF_ECONOMIC_SOCIAL_AND_CULTURAL_RIGHTS_PROTOCOL_OF_SAN_SALVADOR_translation_, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹⁶ <https://cdh.defensoria.org.ar/wp-content/uploads/sites/3/2020/06/convencion-int-ddhh-personas-mayores.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹⁷ Patrz wybór dokumentów międzynarodowych dotyczących prawa do wody: <https://www.waterlex.org/wp-content/uploads/2021/04/International-and-Regional-Law-and-Mechanisms-Spanish.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

¹⁸ <https://gestionsosteniblelagua.files.wordpress.com/2014/07/1977-mar-del-plata.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

Takie ujęcie powtarzano później w wielu innych dokumentach. Prawo to zostało też uznane wyraźnie rezolucją 64/292 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 28 lipca 2010 r. zatytułowaną „Prawo człowieka do wody i urządzeń sanitarnych”¹⁹. Również Światowa Organizacja Zdrowia (dalej: WHO) w deklaracji z dnia 24 maja 2011 r. „Woda pitna, urządzenia sanitarne i zdrowie”²⁰ uznała, że prawo człowieka do wody i urządzeń sanitarnych oznacza *możliwość każdego, bez dyskryminacji do dysponowania w celu użytku osobistego i domowego wodą, która jest wystarczająca, bezpieczna, akceptowalna, dostępna fizycznie i przystępna cenowo.*

¹⁹ https://digitallibrary.un.org/record/687002/files/A_RES_64_292-ES.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²⁰ https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/5444/A64_R24-sp.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [dostęp: 20.11.2024 r.].

II. Ujęcie prawa do wody w konstytucjach państw obcych

Prawo do wody nie jest prawem powszechnie wymienianym w konstytucjach jako odrębne (samodzielne) prawo podstawowe, uznane jest bowiem jedynie w 27 państwach, spośród których wszystkie – poza Słowenią – są państwami pozaeuropejskimi. Konstytucja Słowenii w art. 70a („Prawo do wody pitnej”) stanowi, iż:

Każdy ma prawo do wody pitnej.

Zasoby wodne są dobrem publicznym zarządzanym przez państwo.

Zasoby wodne w pierwszej kolejności i w sposób zrównoważony są wykorzystywane do zapewnienia obywatelom wody pitnej oraz wody do użytku domowego i w tym zakresie nie mogą być towarem rynkowym.

Zaopatrzenie obywateli w wodę pitną oraz wodę do użytku domowego zapewnia państwo poprzez samorządne wspólnoty lokalne bezpośrednio i na zasadach non-profit²¹.

W Ameryce Łacińskiej pierwszym krajem, który uznał to prawo, był Urugwaj. Nastąpiło to w wyniku reformy konstytucyjnej z 2004 r. W jej wyniku w art. 47 znalazło się prawo do wody i urządzeń sanitarnych w brzmieniu: [...] *Woda jest zasobem naturalnym niezbędnym dla życia. Dostęp do wody pitnej i dostęp do urządzeń sanitarnych, stanowią podstawowe prawa człowieka [...].* Ustrojodawca urugwajski stwierdza, iż:

(1) Polityka krajowa w obszarze wody i urządzeń sanitarnych, będzie oparta o:

- a) planowanie przestrzenne, zachowanie i ochronę środowiska naturalnego oraz odtwarzanie stanu naturalnego;
- b) zrównoważonego gospodarowania, w solidarności z przyszłymi pokoleniami, zasobami wodnymi oraz zachowanie cyklu hydrologicznego, które stanowią sprawy interesu ogólnego. Użytkownicy i społeczeństwo obywatelskie będą uczestniczyć na wszystkich poziomach w planowaniu, zarządzaniu i kontroli nad zasobami wodnymi; ustalaniu basenów hydrograficznych jako podstawowych jednostek;
- c) ustalenie priorytetów wykorzystania wody przez regiony, baseny lub ich części, przy czym pierwszym priorytetem jest zaopatrzenie w wodę pitną ludności;
- d) zasadę, zgodnie z którą świadczenie usług zaopatrzenia w wodę pitną i urządzenia sanitarne, stawia na pierwszym miejscu względy natury społecznej przez względy natury ekonomicznej. Wszelkie upoważnienia, koncesje lub zezwolenia, które w jakikolwiek sposób naruszają powyższe postanowienia, muszą zostać pozbawione mocy prawnej.

²¹ <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

- (2) Wody powierzchniowe, jak również wody podziemne, z wyjątkiem wód opadowych, włączone w cykl hydrologiczny, stanowią jednolity zasób, podporządkowany interesowi ogólnemu, który stanowi część państwowego dominium publicznego, jako publiczne dominium hydrologiczne.
- (3) Usługi publiczne w zakresie urządzeń sanitarnych oraz usługi publiczne w zakresie zaopatrzenia w wodę do spożycia przez ludzi będą świadczone wyłącznie i bezpośrednio przez państwowe osoby prawne.
- (4) Ustawa przyjęta większością trzech piątych głosów ogólnej liczby członków każdej z Izb, może zezwolić na dostawy wody do innej kraju, w przypadku, w którym ten znajduje się w sytuacji niedostatku wody i ze względów solidarnościowych.

Następnie prawo do wody znalazło się w tym regionie w konstytucjach Boliwii, Ekwadoru, Hondurasu, Kostaryki, Kuby, Meksyku i Peru. Przykładowo w Boliwii konstytucja z 2009 r.²² stanowi, iż:

Każdy ma prawo do wody i pożywienia (art. 16 ust. I); I. Każdy ma prawo do powszechnego i sprawiedliwego dostępu do podstawowych usług wody pitnej, kanalizacji, elektryczności, gazu do użytku domowego, poczty i usług telekomunikacyjnych. [...] III. Dostęp do wody pitnej i kanalizacji stanowią prawa człowieka, nie są przedmiotem koncesji ani prywatyzacji i są przedmiotem reżimu licencji i rejestracji, zgodnie z ustawą (art. 20).

Oprócz tego odnosi się do prawa do wody w rozdziale 5 „Zasoby wodne” (art. 373–377), powtarzając w nim, iż:

Państwo będzie chronić i gwarantować pierwszeństwo użycia wody dla życia. Obowiązkiem państwa jest zarządzanie, regulowanie, ochrona i planowanie odpowiedniego i zrównoważonego użytkowania zasobów wodnych, przy udziale społeczeństwa, gwarantującego dostęp do wody dla wszystkiego jego mieszkańców. Ustawa określi warunki i granice wszystkich jest zastosowań (art. 374 I).

Stosunkowo związłe do prawa do wody odnosi się konstytucja Meksyku²³, w której prawo to znalazło się w wyniku reformy konstytucyjnej z 2011 r. Art. 4 stanowi w tym względzie, iż:

Każda osoba ma prawo do dostępu, wykorzystywania i sanitacji wody dla użytku osobistego i domowego w formie wystarczającej, zdrowej, akceptowanej i dostępnej. Państwo zagwarantuje te prawa i ustawa określi podstawy, wsparcie i warunki dla dostępu i użytku sprawiedliwego i zrównoważonego zasobów wodnych, określając udział Federacji, podmiotów federacji oraz municypiów, jak również partycypację obywateli w osiągnięciu tych celów. [...]

oraz konstytucja Kostaryki²⁴ w art. 50:

[...] Każda osoba ma prawo człowieka, podstawowe i niezbywalne dostępu do wody pitnej, jako dobra niezbędnego dla życia. Woda jest dobrem narodowym, niezbędnym dla ochrony

²² <https://sea.gob.bo/digesto/CompendioNormativo/01.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²³ <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/CPEUM.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²⁴ https://www.pgrweb.go.cr/scij/Busqueda/Normativa/Normas/nrm_texto_completo.aspx?nValor1=1&nValor2=871, [dostęp: 20.11.2024 r.].

tego prawa człowieka. Jej użytek, ochrona, równowaga, zachowanie i wykorzystywanie będzie uregulowane przez ustawę przyjęta w tym zakresie, a pierwszeństwo będzie miało zaopatrzenie w wodę pitną do użytku osobistego i wspólnotowego.

W Afryce prawo do wody uznane jest w konstytucji Republiki Południowej Afryki z 1996 r.²⁵ Stanowi ona w art. 27, iż: (1) *Każdy ma prawo dostępu do: [...] b. wystarczającej ilości żywności i wody [...]* 2. *Państwo stosuje rozsądne środki prawodawcze i inne środki, w granicach dostępnych zasobów, w celu stopniowej realizacji każdego z tych praw. [...]*. Przykładem może być też konstytucja Kenii z 2010 r.²⁶, która w art. 43 stanowi, iż: (1) *Każdy ma prawo do: [...] (b) dostępnych i odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz należytych standardów sanitarnych; [...] (d) czystej i pitnej wody w odpowiedniej ilości; [...]*. Uznane jest ono również w przyjętych po Arabskiej Wiośnie konstytucjach Maroka i Tunezji. Konstytucja Maroka w art. 31 stanowi, iż:

Państwo, instytucje publiczne oraz wspólnoty terytorialne działają na rzecz wykorzystania wszystkich możliwych środków w celu ułatwienia obywatelkom i obywatelom równego korzystania z prawa do: [...] – dostępu do wody i nieskażonego środowiska; [...]²⁷.

Podobnie konstytucja Tunezji w art. 44: *Gwarantuje się prawo do wody. Zachowanie i racjonalne wykorzystywanie wody jest obowiązkiem państwa i społeczeństwa*²⁸. Innymi państwami afrykańskimi uznającymi to prawo są: Algieria²⁹, Etiopia³⁰, Egipt³¹, Gambia³², Niger³³, Demokratyczna Republika Konga³⁴, Somalia³⁵, Sudan Południowy³⁶, Uganda³⁷ (XIV, XIX) oraz Zimbabwe³⁸.

²⁵ <http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/03/RPA.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²⁶ http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/09/Kenia_pol_010117.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²⁷ https://www.constituteproject.org/constitution/Morocco_2011?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

²⁸ https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.]; w czerwcu 2022 r. odbyło się referendum w sprawie przyjęcia nowej konstytucji, przy czym zmiany nie dotyczyły praw podstawowych, a systemu rządu.

²⁹ Konstytucja Algierii (art. 63), <https://www.joradp.dz/trv/fcons.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁰ Konstytucja Etiopii (art. 90), <https://ethiopianembassy.be/wp-content/uploads/Constitution-of-the-FDRE.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³¹ Konstytucja Egiptu (art. 79), <https://www.sis.gov.eg/newvtr/theconstitution.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³² Konstytucja Gambii (art. 216), https://www.constituteproject.org/constitution/Gambia_2004?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³³ Konstytucja Nigru (art. 12), https://www.constituteproject.org/constitution/Niger_2017?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁴ Konstytucja Demokratycznej Republiki Konga (art. 48), https://www.constituteproject.org/constitution/Congo_2015.pdf?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁵ Konstytucja Somalii (art. 27 ust. 1), <http://hrlibrary.umn.edu/research/Somalia-Constitution2012.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁶ Konstytucja Sudanu Południowego, https://www.constituteproject.org/constitution/South_Sudan_2013?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁷ Konstytucja Ugandy (art. XIV, art. XIX), <https://www.parliament.go.ug/documents/1240/constitution>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

³⁸ Konstytucja Zimbabwe (art. 77), https://www.constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2017.pdf?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

W Azji i Oceanii prawo do wody uznane jest w Fidżi³⁹, Malediwach⁴⁰, Nepalu⁴¹, Tajlandii⁴². Przykładowo konstytucja Fidżi stanowi w art. 35 ust. 1 („Prawo do mieszkania i urządzeń sanitarnych”), iż: *(1) Państwo musi przedsięwziąć rozsądne środki w ramach dostępnych mu zasobów, aby osiągnąć stopniową realizację prawa każdej osoby do dostępnych i adekwatnych mieszkań i urządzeń sanitarnych oraz w art. 36 ust. 1 („Prawo do odpowiedniego pożywienia i wody”): Państwo musi przedsięwziąć rozsądne środki w ramach swoich dostępnych zasobów, aby osiągnąć stopniową realizację prawa każdej osoby do wolności od głodu, do odpowiedniej żywności o akceptowalnej jakości oraz do czystej i bezpiecznej wody w odpowiednich ilościach. W obu tych przypadkach w ust. 2 znalazło się zastrzeżenie, że: Przy stosowaniu któregokolwiek z praw przewidzianych w tym artykule, jeżeli Państwo stwierdzi, że nie posiada zasobów do realizacji tego prawa, obowiązkiem państwa jest wykazanie, że zasoby nie są dostępne. Wreszcie w art. 41 („Prawa dzieci”) konstytucji Fidżi stwierdzono, że: Każde dziecko ma prawo – [...] b. do podstawowego pożywienia, ubrania, schronienia, sanitacji i ochrony zdrowia; [...].*

Prawo do wody można jednak wyprowadzać również pośrednio z innych praw podstawowych uznanych w konstytucjach, takich jak prawo do życia, prawo do ochrony zdrowia, prawo do pożywienia czy prawo do odpowiedniego (minimalnego) standardu życia, bowiem wymagają one również zagwarantowania jednostce dostępu do wody pitnej. Prawo do wody można by też wywodzić pośrednio z godności osoby ludzkiej, bo prawa podstawowe gwarantowane i chronione, zgodnie z konstytucją, to nie tylko te, które są wymienione w jej tekście, ale wszystkie inne, które są nieodłączne osobie ludzkiej lub godności ludzkiej. Przykładem może być konstytucja Panamy z 1972 r.⁴³, która stanowi, że *w zakresie zdrowia państwo jest przede wszystkim odpowiedzialne za realizowanie następujących działań, ingerujących w funkcje profilaktyczne, lecznicze i rehabilitacyjne: [...] 4. Zwalczanie chorób zakaźnych poprzez oczyszczanie środowiska, rozwój dostępności wody pitnej [...]* (art. 110 ust. 1) oraz w art. 118: *Podstawowym obowiązkiem państwa jest zagwarantowanie ludności życia w zdrowym i wolnym od zanieczyszczeń środowisku, w którym powietrze, woda i żywność spełniają wymagania niezbędne dla prawidłowego rozwoju życia ludzkiego. Inna możliwa droga uznania prawa do wody w niektórych państwach to jego uznanie poprzez przyjęcie niektórych traktatów międzynarodowych, które uznają to prawo.*

³⁹ <https://www.laws.gov.fj/Home/information/constitutionoftherepublicoffiji>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁴⁰ Konstytucja Malediwów (art. 23), <https://storage.googleapis.com/presidency.gov.mv/Documents/ConstitutionOfMaldives.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁴¹ Konstytucja Nepalu (art. 35), http://www.moljpa.gov.np/wp-content/uploads/2017/11/Constitution-of-Nepal-English-with-1st-Amendment_2.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁴² Konstytucja Tajlandii (art. 72, art. 258), http://web.krisdika.go.th/data/outside/outside21/file/Constitution_of_the_Kingdom_of_Thailand.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

⁴³ <https://ministeriopublico.gob.pa/wp-content/uploads/2016/09/constitucion-politica-con-indice-analitico.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

III. Treść prawa do wody

Posiadanie dostępu do wody pitnej do użytku osobistego i domowego oraz urządzeń sanitarnych stanowi jedną z gwarancji zachowania zdrowia i życia przez osobę ludzką. Ustalając treść tego prawa można odwołać się do kryteriów wymienionych w Komentarzu ogólnym nr 15 Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do art. 11 i 12 MPPGSiK, który dotyczy prawa do wody. Przede wszystkim zapewniony musi być **dostęp** do wody, tj. musi istnieć wystarczająca i ciągła podaż wody do użytku osobistego i domowego. Jest to minimum, które w ramach prawa do wody musi zagwarantować każde państwo. Należy tu zauważyć, że w tym rozumieniu inne użycia wody do celów przemysłowych, rolniczych lub wytwarzania energii elektrycznej nie są objęte prawem do wody. Odnosząc się do minimalnej dziennej ilości wody, WHO wskazuje tu między 20 a 100 litrów wody na osobę dziennie. Tym niemniej wydaje się, że takiej dziennej normy nie da się wyznaczyć *in abstracto*, bowiem wpływają na nią warunki klimatyczne, stan zdrowia, poziom aktywności fizycznej, w związku z czym dzienne zapotrzebowanie w wodę, pozwalające uznać, iż realizowane jest naturalne prawo do wody, będzie się różnić w zależności od kraju. Oprócz tego prawo do wody powinno być zagwarantowane nie tylko obecnemu, ale również przyszłym pokoleniom przez racjonalną gospodarkę wodną.

Wymagane jest również zapewnienie wody odpowiedniej **jakości**. Inaczej mówiąc, woda musi być zdatna do picia, zdrowa, wolna od mikroorganizmów, substancji chemicznych lub innych czynników, które mogą szkodzić zdrowiu człowieka. W swoich Wytycznych dotyczących jakości wody pitnej WHO definiuje wodę pitną jako wodę, która nie powoduje żadnego znaczącego zagrożenia dla zdrowia, gdy jest spożywana przez całe życie, biorąc pod uwagę różne narażenia osób na różnych etapach życia⁴⁴.

Wreszcie woda musi być **osiągalna**. Wyróżnić należy cztery wymiary osiągalności: fizyczną (bliskość), ekonomiczną (cenę), brak dyskryminacji i informacji. Osiągalność fizyczna oznacza, że musi być dostępna w domu lub w jego pobliżu, a także w miejscu pracy, szkołach i innych obiektach użyteczności publicznej. Inaczej mówiąc, dostęp do wody musi być powszechny. Nie oznacza to jednak, że zaopatrzenie w wodę i odbiór ścieków muszą być bezpłatne, a jedynie powinna istnieć możliwość dostarczenia ich poprzez

⁴⁴ <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272403/9789243549958-spa.pdf?ua=1>, [dostęp: 20.11.2024 r.]

istniejącą infrastrukturę. Sama dostępność ekonomiczna oznacza, że opłata za usługi związane z dostawą wody i odbiorem ścieków musi być przystępna, nieograniczająca dostępu do wody lub innych podstawowych praw. Nie powinny więc one przekraczać, w przypadku gospodarstwa domowego, jak się wydaje 3–5% dochodu przeciętnej rodziny. Istnienie opłat za usługi związane z realizacją prawa do wody jest niezbędne ze względu na potrzebę zapewnienia świadczenia tych usług na odpowiednim poziomie w sposób efektywny, regularny i ciągły. Państwo musi więc zagwarantować pobieranie przystępnych stawek za usługę wodną, co z jednej strony oznacza regulowanie wysokości ceny w tym obszarze oraz w niektórych przypadkach wypłacanie zasiłków dla gospodarstw domowych. Prawo do wody nie wyklucza też odłączenia ich dostaw w przypadku braku płatności, jednak nie może oznaczać braku możliwości pozyskania minimalnej ilości wody nawet w przypadku braku wnoszenia opłat, co może być zapewniane przez istnienie publicznych ujęć wody znajdujących się w wybranych punktach obszarów zabudowanych. Zagwarantowane musi być korzystanie z wody do użytku osobistego i domowego na zasadzie **równości**. W związku z tym niedozwolona jest wszelkiego rodzaju dyskryminacja ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, wiek, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, pozycję ekonomiczną, urodzenie, niepełnosprawność fizyczną lub psychiczną, stan zdrowia, orientację seksualną, stan cywilny lub wszelkie inne uwarunkowania polityczne, społeczne lub kulturowe. Wreszcie państwo powinno zapewniać obywatelom dostęp do informacji o swojej polityce wodnej. Ustanowione muszą być również środki sądowe i administracyjne gwarantujące ochronę przed naruszeniem prawa do wody.

Prawo do wody oznacza, że na państwie spoczywają różnego typu obowiązki. Wyróżnić spośród nich można obowiązki:

- a) **gwarantowania**;
- b) **poszanowania**, tj. powstrzymywania się od podejmowania jakichkolwiek działań, które uniemożliwiają jednostce korzystania z prawa do wody, czy to poprzez przerwanie dostaw, niezasadne podwyższenie ceny usług w tym obszarze, czy też zanieczyszczenie zasobów wody pitnej;
- c) **ochrony** istniejących zasobów wodnych;
- d) **realizacji (przestrzegania)**, tj. podejmowania niezbędnych działań mających na celu zagwarantowanie prawa do wody poprzez przyjęcie odpowiedniej polityki publicznej związanej z gospodarowaniem zasobami wodnymi, świadczeniem usług publicznych w tej sferze oraz utrzymaniem i rozwojem niezbędnej infrastruktury.

Szczegółowo można wskazać, że **obowiązek gwarantowania** oznacza zapewnienie przez państwo:

- a) dostępu do niezbędnej ilości wody w odpowiedniej jakości do spożycia oraz użytku osobistego i domowego, a także promowania zdrowia publicznego;

- b) zapewnienie istnienia infrastruktury pozwalającej na regularne zaopatrzenie w wodę;
- c) brak dyskryminacji w dostępie do usług związanych z dostawami wody oraz odbiorem ścieków;
- d) monitorowanie stopnia realizacji prawa do wody;
- e) przyjęcie rozwiązań legislacyjnych zapewniających osobom uboższym dostęp do wody;
- f) podejmowania odpowiednich działań zapobiegających skażeniu zasobów wodnych.

Poza tym państwo powinno też określić minimalny poziom dziennej dostępności wody pitnej na osobę na poziomie pozwalającym na zaspokojenie podstawowych potrzeb oraz do użytku osobistego i domowego, jak też zagwarantować każdemu do niej dostęp. W ramach **obowiązku poszanowania** państwo jest zobowiązane do podejmowania środków zapewniających każdemu dostęp do wody pitnej, w tym ochronę instalacji i rezerw wody pitnej oraz prac nawadniających. Oprócz tego w celu zagwarantowania tego prawa pierwszeństwo musi być przyznane użyciu wody na cele osobiste i domowe w stosunku do innych jej zastosowań, takich jak przemysł, energetyka, rolnictwo i hodowla.

Powiązany **obowiązek ochrony** oznacza zobowiązanie do przyjęcia środków ustawodawczych i innych mających na celu zapobieganie podważaniu przez osoby trzecie korzystania z prawa do wody pitnej na równych warunkach oraz zanieczyszczanie lub nieuczciwą eksploatację zasobów wodnych, w tym źródeł naturalnych, studni i innych systemów dystrybucji wody. W czasach poważnego niedoboru zasobów konieczna jest ochrona najsłabszych członków społeczeństwa poprzez przyjmowanie specjalnych programów wsparcia. Charakter prawa naturalnego nie wymaga, aby woda pitna i usługi sanitarne były świadczone wyłącznie przez instytucje państwowe lub publiczne. Udział podmiotów prywatnych jest możliwy i dopuszczalny. Musi istnieć organ regulacyjny posiadający odpowiednie uprawnienia do weryfikacji i żądania, aby wspomniana usługa spełniała standardy, o których mowa powyżej. Jednakże, gdy usługi zaopatrzenia w wodę są obsługiwane lub kontrolowane przez strony trzecie, państwa muszą przyjąć odpowiednie środki, aby zagwarantować dostęp w odpowiednim czasie, na równych warunkach i po rozsądnych kosztach do wystarczających, zdrowych i akceptowalnych zasobów wodnych, jak również do urządzeń sanitarnych. W tym celu muszą ustanowić skuteczny system regulacyjny, który zapewni niezależny nadzór, rzeczywisty udział społeczeństwa oraz nałożenie środków administracyjnych lub karnych w przypadku nieprzestrzegania przepisów.

Wreszcie w ramach obowiązku **przestrzegania** państwo jest zobowiązane do zagwarantowania, że dostęp do wody pitnej i urządzeń sanitarnych jest dogodny, wystarczający, akceptowalny i dobrej jakości, w związku z czym muszą przyjąć takie środki, jak:

- a) wykorzystanie technologii odpowiednich ekonomicznie, społecznie i środowiskowo;
- b) adekwatna, uczciwa i sprawiedliwa polityka cenowa;

- c) system subsydiów lub dotacji mających na celu wspieranie grup najbardziej wrażliwych.

Państwo powinno też prowadzić politykę łagodzącą skutki zmian klimatycznych.

IV. Prawo do wody w polskim porządku prawnym

1. Zasady gospodarowania zasobami wodnymi

Ustawodawca przewidział, że gospodarowanie wodami prowadzi się z zachowaniem zasady racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości. Uwzględniając przy tym zasadę wspólnych interesów wymaga się współdziałania administracji publicznej, użytkowników wód i przedstawicieli lokalnych społeczności w zakresie pozwalającym uzyskać maksymalne korzyści społeczne. Gospodarowanie wodami opiera się na zasadzie zwrotu kosztów usług wodnych, uwzględniających koszty środowiskowe i koszty zasobowe oraz analizę ekonomiczną. Prowadzone jest ono w zgodzie z interesem publicznym, nie dopuszczając do wystąpienia możliwego do uniknięcia pogorszenia ekologicznych funkcji wód oraz pogorszenia stanu ekosystemów lądowych zależnych od wód⁴⁵.

Zarządzanie zasobami wodnymi ma służyć zaspokajaniu potrzeb ludności i gospodarki oraz ochronie wód i środowiska związanego z tymi zasobami, w szczególności w zakresie:

- a) zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości wody dla ludności;
- b) ochrony przed powodzią oraz suszą;
- c) ochrony zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem oraz niewłaściwą lub nadmierną eksploatacją;
- d) utrzymania lub poprawy stanu ekosystemów wodnych i zależnych od wód;
- e) zapewnienia wody na potrzeby rolnictwa oraz przemysłu;
- f) tworzenia warunków dla energetycznego, transportowego oraz rybackiego wykorzystania wód;
- g) zaspokojenia potrzeb związanych z turystyką, sportem oraz rekreacją⁴⁶.

Przy tym wody podziemne wykorzystuje się przede wszystkim do zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi⁴⁷.

Korzystanie z wód nie może powodować pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie; w szczególności nie może

⁴⁵ Art. 9 Prawa wodnego.

⁴⁶ Art. 10 Prawa wodnego.

⁴⁷ Art. 30 Prawa wodnego.

naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, powodować marnotrawstwa wody lub marnotrawstwa energii wody, a także nie może wyrządzać szkód⁴⁸ (art. 29 Prawa wodnego). Jednakże dopuszcza się korzystanie z każdej wody w rozmiarze i w czasie wynikających z konieczności:

- a) zwalczania poważnych awarii, klęsk żywiołowych, pożarów lub innych miejscowych zagrożeń;
- b) zapobieżenia poważnemu i nagłemu niebezpieczeństwu grożącemu życiu lub zdrowiu ludzi albo mieniu znacznej wartości, którego w inny sposób nie można uniknąć.

W przypadku wprowadzenia stanu klęski żywiołowej, w celu zapobieżenia skutkom powodzi lub suszy, wojewoda może, w drodze aktu prawa miejscowego, wprowadzić czasowe ograniczenia w korzystaniu z wód, w szczególności w zakresie poboru wód lub wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi, a także zmiany sposobu gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych. Za szkody powstałe na skutek wprowadzenia czasowego ograniczenia w korzystaniu z wód lub zmiany sposobu gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych oraz za szkody powstałe na skutek zawieszenia wykonywania uprawnień wynikających z pozwoleń wodnoprawnych zakładom nie przysługuje odszkodowanie⁴⁹.

Usługi wodne polegają na zapewnieniu gospodarstwom domowym, podmiotom publicznym oraz podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą możliwości korzystania z wód w zakresie wykraczającym poza zakres powszechnego korzystania z wód, zwykłego korzystania z wód oraz szczególnego korzystania z wód. Gospodarstwom domowym, podmiotom publicznym oraz podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą zapewnia się dostęp do usług wodnych na zasadach określonych w przepisach ustawy. Usługi wodne obejmują:

- a) pobór wód podziemnych lub wód powierzchniowych;
- b) piętrzenie, magazynowanie lub retencjonowanie wód podziemnych i wód powierzchniowych oraz korzystanie z tych wód;
- c) uzdatnianie wód podziemnych i powierzchniowych oraz ich dystrybucję;
- d) odbiór i oczyszczanie ścieków;
- e) wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, obejmujące także wprowadzanie ścieków do urządzeń wodnych;
- f) korzystanie z wód do celów energetyki, w tym energetyki wodnej;
- g) odprowadzanie do wód lub do urządzeń wodnych wód opadowych lub roztopowych, ujętych w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacji deszczowej służące do odprowadzania opadów atmosferycznych albo w systemy kanalizacji zbiorczej w granicach administracyjnych miast;

⁴⁸ Art. 29 Prawa wodnego.

⁴⁹ Art. 31 Prawa wodnego.

- h) trwale odwadnianie gruntów, obiektów lub wykopów budowlanych oraz zakładów górniczych, a także odprowadzanie do wód wód pochodzących z odwodnienia gruntów w granicach administracyjnych miast;
- i) odprowadzanie do wód lub do ziemi wód pobranych i niewykorzystanych⁵⁰.

2. Prawo do korzystania z zasobów wodnych

Prawo każdego do korzystania z zasobów wodnych zostało w Prawie wodnym oparte o prawo do powszechnego korzystania z zasobów wodnych oraz prawo do zwykłego korzystania z wód. W pierwszym przypadku ustawodawca przewidział prawo każdego do powszechnego korzystania z publicznych śródlądowych wód powierzchniowych, morskich wód wewnętrznych oraz wód morza terytorialnego, jeżeli przepisy Prawa wodnego nie stanowią inaczej. Powszechne korzystanie z wód służy do zaspokajania potrzeb osobistych, gospodarstwa domowego lub rolnego bez stosowania specjalnych urządzeń technicznych, a także do wypoczynku, uprawiania turystyki, sportów wodnych oraz, na zasadach określonych w przepisach odrębnych, amatorskiego połowu ryb. Rada gminy może wprowadzić, w drodze uchwały będącej aktem prawa miejscowego, powszechne korzystanie z wód powierzchniowych innych niż wymienione powyżej, służące zaspokajaniu wyłącznie potrzeb osobistych, gospodarstwa domowego lub rolnego i ustalić dopuszczalny zakres tego korzystania. W takim przypadku właścicielowi wód przysługuje z budżetu gminy odszkodowanie na warunkach określonych w art. 469 Prawa wodnego⁵¹. W drugim przypadku określono, że prawo do zwykłego korzystania z wód przysługuje właścicielowi gruntu wobec wód stanowiących jego własność oraz z wód podziemnych znajdujących się w jego gruncie. Prawo do zwykłego korzystania z wód nie uprawnia jednak do wykonywania urządzeń wodnych bez wymaganej zgody wodnoprawnej. Zwykłe korzystanie z wód służy zaspokojeniu potrzeb własnego gospodarstwa domowego lub własnego gospodarstwa rolnego. Obejmuje ono:

- a) pobór wód podziemnych lub wód powierzchniowych w ilości średniorocznie nieprzekraczającej pięciu metrów sześciennych na dobę;
- b) wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi w ilości nieprzekraczającej łącznie pięciu metrów sześciennych na dobę⁵².

Korzystanie z wód wykraczające poza powszechne korzystanie z wód oraz zwykłe korzystanie z wód jest szczególnym korzystaniem z wód⁵³, które wymaga spełnienia wymogów przewidzianych przez Prawo wodne i inne właściwe w danym przypadku akty prawne.

⁵⁰ Art. 35 Prawa wodnego.

⁵¹ Art. 32 Prawa wodnego.

⁵² Art. 33 Prawa wodnego.

⁵³ Por. art. 34 Prawa wodnego.

3. Ochrona zasobów wodnych

Wody, jako integralna część środowiska oraz siedlisko dla organizmów, podlegają ochronie niezależnie od tego, czyją stanowią własność⁵⁴. Celem ochrony wód jest osiągnięcie celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych, jednolitych części wód podziemnych oraz obszarów chronionych, a także poprawa jakości wód oraz biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych. Realizując ten cel, należy zapewnić, żeby wody, w zależności od potrzeb, nadawały się do:

- a) zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi;
- b) uprawiania sportu, turystyki lub rekreacji;
- c) wykorzystywania do kąpieli;
- d) bytowania ryb i innych organizmów wodnych w warunkach naturalnych, umożliwiającą ich migrację⁵⁵.

Ochrona wód jest realizowana przede wszystkim przez przewidziany w art. 75 Prawa wodnego zakaz wprowadzania ścieków do wód podziemnych, powierzchniowych (w tym w obrębie kąpielisk), jezior, cieków naturalnych oraz kanałów będących dopływami jezior oraz do ziemi, z wyjątkami określonymi w prawie wodnym⁵⁶. Podobnie zakazane jest – z wyjątkami przewidzianymi przez Prawo wodne – wprowadzanie wód opadowych lub roztopowych, ujętych w otwarte lub zamknięte systemy kanalizacji deszczowej, służące do odprowadzania opadów atmosferycznych: a) bezpośrednio do wód podziemnych; b) do urządzeń wodnych, o ile wody te zawierają substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego⁵⁷ oraz wprowadzania odpadów do wód⁵⁸.

Ochrona wód obejmuje również obowiązek oczyszczania ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi w ramach zwykłego korzystania z wód albo usług wodnych w stopniu wymaganym przez ustawę. Nie mogą one:

- a) zawierać: odpadów w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach oraz zanieczyszczeń pływających; substancji priorytetowych; chorobotwórczych drobnoustrojów pochodzących z obiektów, w których leczeni są chorzy na choroby zakaźne;
- b) powodować w tych wodach: zmian w naturalnej, charakterystycznej dla nich biocenozie; zmian naturalnej mętności, barwy lub zapachu; formowania się osadów lub piany⁵⁹.

⁵⁴ Art. 50 Prawa wodnego.

⁵⁵ Art. 51 Prawa wodnego.

⁵⁶ Por. np. art. 76 Prawa wodnego.

⁵⁷ Art. 75a w zw. z art. 80 Prawa wodnego.

⁵⁸ Art. 77 Prawa wodnego.

⁵⁹ Art. 78 Prawa wodnego.

Przy tym zakazane jest rozcieńczanie ścieków w celu uzyskania ich stanu, składu oraz minimalnego procentu redukcji substancji zanieczyszczających⁶⁰.

Wprowadzający ścieki do wód lub do ziemi są obowiązani zapewnić ochronę wód przed zanieczyszczeniem, w szczególności przez budowę i eksploatację urządzeń służących tej ochronie, a tam, gdzie jest to celowe, powtórne wykorzystanie oczyszczonych ścieków. Wybór miejsca i sposobu wykorzystania albo usuwania ścieków powinien minimalizować negatywne oddziaływanie na środowisko. Budowę urządzeń służących do zaopatrzenia w wodę realizuje się jednocześnie z rozwiązaniem spraw gospodarki ściekowej, w szczególności przez budowę systemów kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków. W miejscach, gdzie budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałaby nadmierne koszty, należy stosować systemy indywidualne lub inne rozwiązania zapewniające ten sam co system kanalizacji zbiorczej poziom ochrony środowiska⁶¹. Stąd zgodnie z art. 84 Prawa wodnego ścieki bytowe oraz ścieki komunalne, ścieki przemysłowe biologicznie rozkładalne oraz wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów chowu lub hodowli ryb mogą być również oczyszczane przez ich rolnicze wykorzystanie. Odrębnie uregulowano również kwestie ścieków ze statku śródlądowego lub morskiego, które usuwa się do urządzenia odbiorczego na lądzie, z wyjątkiem statków, na których ze względów konstrukcyjnych lub bezpieczeństwa nie ma możliwości zainstalowania urządzeń sanitarnych⁶². Organ właściwy w sprawach pozwoleń wodnoprawnych, ustalając warunki wprowadzania do wód lub do ziemi ścieków bytowych lub komunalnych, może określić w pozwoleniu wodnoprawnym minimalny procent redukcji substancji zanieczyszczających, jeżeli zapewni się nieprzekroczenie najwyższych dopuszczalnych wartości zanieczyszczeń określonych w przepisach wykonawczych⁶³. Przy czym może również ustanowić normy niższe lub wyższe od najwyższych dopuszczalnych zanieczyszczeń w ściekach zależnie stanu i parametrów istniejących urządzeń oczyszczających⁶⁴.

W celu ochrony wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem chemicznym, które może spowodować w szczególności ostrą i chroniczną toksyczność dla organizmów wodnych, akumulację zanieczyszczeń w ekosystemie oraz utratę siedlisk i różnorodności biologicznej, a także zagrożenie dla zdrowia ludzkiego, określa się wykaz substancji priorytetowych⁶⁵. Prowadzony jest również monitoring substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego⁶⁶. Oprócz tego w celu ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych przewidziano opracowanie zbioru zaleceń dobrej praktyki

⁶⁰ Art. 79 Prawa wodnego.

⁶¹ Art. 83 ust. 1-4 Prawa wodnego.

⁶² Art. 83 ust. 5-6 Prawa wodnego.

⁶³ Art. 81 Prawa wodnego.

⁶⁴ Art. 82 Prawa wodnego.

⁶⁵ Art. 114 Prawa wodnego.

⁶⁶ Art. 118 w zw. z art. 119 Prawa wodnego.

rolniczej do dobrowolnego stosowania⁶⁷ oraz wdrożenie na obszarze całego państwa programu działań w celu zmniejszenia zanieczyszczenia wód azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych oraz zapobiegania dalszemu zanieczyszczeniu⁶⁸. Program ten odnosi się do zasad przechowywania i stosowania nawozów, rocznej dawki odchodów zwierzęcych wykorzystywanych rolniczo, planów nawożenia azotem oraz kontroli ich wykonywania⁶⁹.

Istotnym zagadnieniem dla ochrony wód jest również oczyszczanie ścieków komunalnych, stąd ustawodawca przewidział, że aglomeracje o równoważnej liczbie mieszkańców co najmniej 2000 powinny być wyposażone w systemy kanalizacji zbiorczej dla ścieków komunalnych. Jeżeli oczyszczanie ścieków bytowych lub ścieków komunalnych z aglomeracji odbywa się w oczyszczalni ścieków przemysłowych, to te ścieki, wprowadzane do wód lub do ziemi, nie powinny przekraczać najwyższych dopuszczalnych wartości wskaźników zanieczyszczeń albo powinny spełniać minimalny procent redukcji substancji zanieczyszczających określony dla równoważnej liczby mieszkańców aglomeracji oraz nie powinny przekraczać najwyższych dopuszczalnych wartości wskaźników substancji zanieczyszczających dla ścieków przemysłowych⁷⁰. Zobowiązano również przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjne do prowadzenia regularnej kontroli ilości i jakości odprowadzanych ścieków bytowych i ścieków przemysłowych oraz kontroli przestrzegania warunków wprowadzania ścieków do urządzeń kanalizacyjnych⁷¹.

Związane jest z tym istnienie krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych, którego integralną część stanowi wykaz aglomeracji o równoważnej liczbie mieszkańców wynoszącej co najmniej 2000 zawierający zestawienie niezbędnych przedsięwzięć w zakresie budowy, rozbudowy i modernizacji urządzeń kanalizacyjnych. Zestawienie sporządza i aktualizuje minister właściwy do spraw gospodarki wodnej we współpracy z Wodami Polskimi, a zatwierdza Rada Ministrów⁷². Program jest aktualizowany co najmniej raz na cztery lata⁷³. Przewidziano również istnienie systemu sprawozdawczego pozwalającego ocenić stopień realizacji programu⁷⁴.

Wzrastające znaczenie dla zapewnienia realizacji prawa do wody ma przeciwdziałanie skutkom suszy. W tym względzie ustawodawca wskazał, że jest to zadaniem organów administracji rządowej i samorządowej oraz Wód Polskich⁷⁵. Przeciwdziałanie skutkom suszy prowadzi się zgodnie z planem przeciwdziałania skutkom suszy, który zawiera:

⁶⁷ Art. 103 Prawa wodnego.

⁶⁸ Art. 104 Prawa wodnego.

⁶⁹ Por. art. 104a-112 Prawa wodnego.

⁷⁰ Art. 86 Prawa wodnego.

⁷¹ Art. 9 ust. 3 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁷² Art. 88 ust. 1 Prawa wodnego.

⁷³ Art. 96 ust. 1 Prawa wodnego.

⁷⁴ Art. 89-91 Prawa wodnego.

⁷⁵ Art. 183 Prawa wodnego.

- a) analizę możliwości powiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych;
- b) propozycje budowy lub przebudowy urządzeń wodnych;
- c) propozycje niezbędnych zmian w zakresie korzystania z zasobów wodnych oraz zmian naturalnej i sztucznej retencji;
- d) działania służące przeciwdziałaniu skutkom suszy⁷⁶.

Powiązany z tym działaniami są melioracje wodne⁷⁷ oraz regulacja koryt cieków naturalnych⁷⁸.

Zapewnieniu odpowiedniej jakości wód ujmowanych do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości, a także ochronie zasobów wodnych służy również ustanawianie:

- a) stref ochronnych ujęć wody;
- b) obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych⁷⁹.

4. Realizacja prawa dostępu do wody pitnej oraz prawa do kanalizacji

4.1. Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków

Ustawodawca przewidział, że zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków jest zadaniem własnym gminy. Przy czym gminy mogą realizować to zadanie wspólnie, a wówczas prawa i obowiązki organów gminy w tym zakresie wykonują odpowiednio właściwe organy:

- a) związku międzygminnego;
- b) gminy wskazanej w porozumieniu międzygminnym.

Gmina ustala kierunki rozwoju sieci w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego⁸⁰.

Zgodnie z ustawą nadzór nad jakością wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi sprawują organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej⁸¹. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) jest obowiązany do informowania mieszkańców o jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi⁸². Główny Inspektor Sanitarny w ramach sprawowanego nadzoru publikuje co trzy lata sprawozdanie z badania jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi. Sprawozdanie zawiera zestawienie co najmniej wszystkich poszczególnych dostaw wody przekraczających

⁷⁶ Art. 184 Prawa wodnego.

⁷⁷ Art. 195-198 Prawa wodnego.

⁷⁸ Art. 236 Prawa wodnego.

⁷⁹ Art. 120 Prawa wodnego; Patrz szerzej: art. 121-142 Prawa wodnego.

⁸⁰ Art. 3 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁸¹ Art. 12-12c ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu; szczegółowo tryb działania w tym względzie określa rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz.U. z 2017 r., poz. 2294).

⁸² Art. 12 ust. 5 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

średnio 1000 metrów sześciennych dziennie lub umożliwiających zaopatrzenie w wodę ponad 5000 osób i obejmuje okres trzech lat kalendarzowych⁸³.

Istotną rolę odgrywa również przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne, które ma obowiązek zapewnić zdolność posiadanych urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych do realizacji dostaw wody w wymaganej ilości i pod odpowiednim ciśnieniem oraz dostaw wody i odprowadzania ścieków w sposób ciągły i niezawodny, a także zapewnić należytą jakość dostarczanej wody i odprowadzanych ścieków. Przy czym wymóg zapewnienia odpowiedniego ciśnienia dotyczy wyłącznie dostaw wody z sieci. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne obowiązane jest również do prowadzenia regularnej wewnętrznej kontroli jakości wody⁸⁴ oraz odprowadzanych ścieków.

Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne opracowuje również wieloletni plan rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych będących w jego posiadaniu, który określa w szczególności:

- a) planowany zakres usług wodociągowo-kanalizacyjnych;
- b) przedsięwzięcia rozwojowo-modernizacyjne w poszczególnych latach;
- c) przedsięwzięcia racjonalizujące zużycie wody oraz wprowadzanie ścieków;
- d) nakłady inwestycyjne w poszczególnych latach;
- e) sposoby finansowania planowanych inwestycji;
- f) planowany sposób realizacji krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych, jeżeli przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne świadczy usługi na obszarze aglomeracji wyznaczonej na podstawie art. 87 ust. 1 Prawa wodnego, ujętej w krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych.

Plan powinien być zgodny z kierunkami rozwoju gminy określonymi w strategii rozwoju gminy lub strategii rozwoju ponadlokalnego, ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleniami zezwolenia wydanego przedsiębiorstwu wodociągowo-kanalizacyjnemu na prowadzenie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków. Plan ten jest przedkładany wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta), który sprawdza, czy spełnia on wskazane w zdaniu poprzednim warunki, po czym przekazuje plan do zaopiniowania dyrektorowi regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Opinia ta jest przedstawiana w zakresie, o którym mowa w pkt 6, a także w zakresie wpływu planu na wysokość taryf w terminie 14 dni od dnia otrzymania planu.

Plan spełniający w ocenie wójta (burmistrza, prezydenta miasta) powyższe warunki rada gminy uchwała w terminie trzech miesięcy od dnia przedłożenia planu wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta). W przypadku niepodjęcia uchwały w tym terminie plan stanowi podstawę do określenia i jednorazowego zatwierdzenia taryf.

⁸³ Art. 12b ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁸⁴ Art. 5 ust. 1-1b ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

Obowiązek opracowania planu nie dotyczy przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych, które nie planują budowy urządzeń wodociągowych lub urządzeń kanalizacyjnych⁸⁵.

Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane zapewnić budowę urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych ustalonych przez gminę w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w zakresie uzgodnionym w wieloletnim planie rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych. Przy czym realizację budowy przyłączy do sieci oraz studni wodomierzowej, pomieszczenia przewidzianego do lokalizacji wodomierza głównego i urządzenia pomiarowego zapewnia na własny koszt osoba ubiegająca się o przyłączenie nieruchomości do sieci. Koszty nabycia, zainstalowania i utrzymania wodomierza głównego ponosi przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne, a urządzenia pomiarowego – odbiorca usług. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane przyłączyć do sieci nieruchomość osoby ubiegającej się o przyłączenie nieruchomości do sieci, jeżeli są spełnione warunki przyłączenia określone w regulaminie dostarczania wody i odprowadzania ścieków oraz istnieją techniczne możliwości świadczenia usług⁸⁶.

Istotnym aktem wyznaczającym na poziomie lokalnym sposób realizacji prawa do wody i prawa do kanalizacji jest Regulamin dostarczania wody i odprowadzania ścieków, który określa prawa i obowiązki przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego oraz odbiorców usług, w tym:

- a) minimalny poziom usług świadczonych przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne w zakresie dostarczania wody i odprowadzania ścieków;
- b) warunki i tryb zawierania umów z odbiorcami usług;
- c) sposób rozliczeń w oparciu o ceny i stawki opłat ustalone w taryfach;
- d) warunki przyłączania do sieci;
- e) warunki techniczne określające możliwości dostępu do usług wodociągowo-kanalizacyjnych;
- f) sposób dokonywania przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne odbioru wykonanego przyłącza;
- g) sposób postępowania w przypadku niedotrzymania ciągłości usług i odpowiednich parametrów dostarczanej wody i wprowadzanych do sieci kanalizacyjnej ścieków;
- h) standardy obsługi odbiorców usług, w tym sposoby załatwiania reklamacji oraz wymiany informacji dotyczących w szczególności zakłóceń w dostawie wody i odprowadzaniu ścieków;
- i) warunki dostarczania wody na cele przeciwpożarowe.

⁸⁵ Art. 21 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁸⁶ Art. 15 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

Regulamin dostarczania wody i odprowadzania ścieków jest aktem prawa miejscowego uchwalanym przez radę gminy⁸⁷.

4.2. Zasady ustalania taryf za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków

Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne określa taryfę na okres trzech lat na podstawie niezbędnych przychodów⁸⁸ po dokonaniu ich alokacji na poszczególne taryfowe grupy odbiorców usług. Ceny i stawki opłat określone w taryfie są różnicowane dla poszczególnych taryfowych grup odbiorców usług na podstawie udokumentowanych różnic kosztów zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków⁸⁹. Szczegółowe zasady określania taryf zawiera rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie określania taryf, wzoru wniosku o zatwierdzenie taryfy oraz warunków rozliczeń za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków⁹⁰.

Taryfa – zgodnie z art. 24b ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu – podlega zatwierdzeniu przez organ regulacyjny⁹¹, z wyłączeniem taryfy zmienionej w związku ze zmianą stawki podatku od towarów i usług⁹². Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne przekazuje organowi regulacyjnemu wniosek o zatwierdzenie taryfy w terminie 120 dni przed dniem upływu okresu obowiązywania dotychczasowej taryfy, który zawiera określenie przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego, gminy, na terenie której działa to przedsiębiorstwo,

⁸⁷ Art. 19 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu; projekt regulaminu jest przygotowywany przez radę gminy na podstawie projektów regulaminów dostarczania wody i odprowadzania ścieków opracowanych przez przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjne oraz przekazywany do zaopiniowania organowi regulacyjnemu, o czym rada gminy zawiadamia przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne. Organ regulacyjny opiniuje projekt regulaminu dostarczania wody i odprowadzania ścieków w zakresie zgodności z prawem i wydaje, w drodze postanowienia, na które służy zażalenie, opinię nie później niż w terminie miesiąca od dnia doręczenia tego projektu (ibidem).

⁸⁸ Ustalając niezbędne przychody, uwzględnia się w szczególności: a) koszty związane ze świadczeniem usług, poniesione w latach obrotowych obowiązywania poprzedniej taryfy, ustalone na podstawie ewidencji księgowej, z uwzględnieniem planowanych zmian tych kosztów w okresie obowiązywania taryfy; b) zmiany warunków ekonomicznych oraz wielkość usług i warunki ich świadczenia; c) koszty wynikające z planowanych wydatków inwestycyjnych na podstawie wieloletniego planu rozwoju i modernizacji urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych.

⁸⁹ Art. 20 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁹⁰ T.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1074; dalej: rozporządzenie z dnia 27 lutego 2018 r.

⁹¹ Organem regulacyjnym jest dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie (art. 27a ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu).

⁹² W przypadku zmiany stawki podatku od towarów i usług stosowanej dla usług zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków ceny i stawki opłat wskazane w taryfie mogą ulec zmianie w zakresie wynikającym ze zmiany stawki podatku. Nowa taryfa wchodzi w życie z dniem, w którym uległa zmianie stawka podatku od towarów i usług stosowana dla usług zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków. Zmianę taryfy ogłasza się w terminie siedmiu dni od dnia jej zmiany w Biuletynie Informacji Publicznej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie oraz właściwej gminy. Samo przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne zamieszcza zmienioną taryfę na swojej stronie internetowej lub udostępnia ją w punktach obsługi klientów (art. 24h ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu).

gminy, na terenie której ma obowiązywać taryfa, oraz okresu obowiązywania taryfy. Do wskazanego wniosku dołącza się:

- a) projekt taryfy;
- b) uzasadnienie zawierające informacje i załączniki określone w art. 24b ust. 5–7 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

Dotychczasową taryfę stosuje się do dnia wejścia w życie nowej taryfy albo tymczasowej taryfy⁹³.

Organ regulacyjny w terminie 45 dni od dnia otrzymania wniosku o zatwierdzenie taryfy:

- a) ocenia projekt taryf oraz jego uzasadnienie pod względem zgodności z przepisami ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu i przepisami Prawa wodnego;
- b) analizuje zmiany warunków ekonomicznych wykonywania przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne działalności gospodarczej, w tym marżę zysku, oraz weryfikuje koszty świadczenia usług wodociągowo-kanalizacyjnych pod względem celowości ich ponoszenia w celu zapewnienia ochrony interesów odbiorców usług przed nieuzasadnionym wzrostem cen.

Jeżeli wynik oceny, weryfikacji lub analizy jest pozytywny, organ regulacyjny zatwierdza taryfę w drodze decyzji, w przypadku negatywnego odmawia, w drodze decyzji, zatwierdzenia taryfy oraz nakłada w tej decyzji, w terminie w niej określonym, obowiązek na przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne przedłożenia poprawionego projektu taryfy lub poprawionego uzasadnienia, wskazując elementy projektu taryfy lub uzasadnienia wymagające poprawienia. Jeżeli wynik oceny, weryfikacji lub analizy jest negatywny z powodu warunków ekonomicznych wykonywania przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne działalności gospodarczej, wskazujących na konieczność obniżenia cen i stawek opłat poniżej cen i stawek opłat zawartych w projekcie taryfy, a przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne nie przedłożyło w terminie określonym w decyzji negatywnej poprawionego projektu taryfy lub poprawionego uzasadnienia, organ regulacyjny określa, w drodze decyzji, tymczasową taryfę, biorąc pod uwagę warunki ekonomiczne wykonywania działalności gospodarczej przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne oraz zapewniając pokrycie uzasadnionych kosztów tego przedsiębiorstwa. Określenie tymczasowej taryfy nie zwalnia przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego z obowiązku przedłożenia poprawionego projektu taryfy wraz z poprawionym uzasadnieniem. Tymczasową taryfę stosuje się do czasu wejścia w życie stałej taryfy⁹⁴.

W terminie siedmiu dni od dnia, w którym decyzja o zatwierdzeniu taryfy lub o odmowie jej zatwierdzenia stała się ostateczna, organ regulacyjny ogłasza zatwierdzoną taryfę albo tymczasową taryfę na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Właściwy wójt (burmistrz, prezydent miasta)

⁹³ Art. 24g ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁹⁴ Art. 24c ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

zamieszcza zatwierdzoną taryfę albo tymczasową taryfę na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej właściwej gminy. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne zamieszcza zatwierdzoną taryfę albo tymczasową taryfę na swojej stronie internetowej lub udostępnia ją w punktach obsługi klientów⁹⁵.

Zatwierdzona taryfa oraz tymczasowa taryfa wchodzi w życie po upływie siedmiu dni od dnia ogłoszenia w Biuletynie Informacji Publicznej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Jeżeli organ regulacyjny nie wyda decyzji o zatwierdzeniu taryfy lub odmowie zatwierdzenia taryfy, taryfa wchodzi w życie po upływie 120 dni od dnia doręczenia jej projektu organowi regulacyjnemu wraz z wnioskiem o zatwierdzenie. W takim przypadku taryfę ogłasza na swojej stronie internetowej oraz udostępnia w punktach obsługi klientów przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne⁹⁶.

W uzasadnionych przypadkach, w szczególności jeżeli wynika to z udokumentowanych zmian warunków ekonomicznych oraz wielkości usług i warunków ich świadczenia, przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne w trakcie obowiązywania dotychczasowej taryfy może złożyć do organu regulacyjnego wnioszek o skrócenie okresu obowiązywania tej taryfy wraz z projektem nowej taryfy oraz uzasadnieniem, jednak nie później niż przed rozpoczęciem biegu terminu 120 dni od planowanego dnia wejścia w życie nowej taryfy. Wówczas w decyzji zatwierdzającej taryfę orzeka się o skróceniu czasu obowiązywania dotychczasowej taryfy⁹⁷.

Odrębnie uregulowano kwestię stawek i opłat w okresie pierwszych 18 miesięcy od dnia podjęcia działalności przez powołane lub utworzone przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne lub podjęcia przez istniejące przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne nowego rodzaju działalności gospodarczej w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków. Obowiązują wówczas ceny i stawki opłat zatwierdzone przez organ regulacyjny, w drodze decyzji, zapewniające pokrycie uzasadnionych kosztów zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków. Organ regulacyjny wydaje tę decyzję na wniosek właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w terminie co najmniej 14 dni przed powołaniem lub utworzeniem przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego lub podjęciem przez istniejące przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne nowego rodzaju działalności gospodarczej w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków. Podstawę do określenia cen i stawek opłat stanowią planowane dla pierwszego roku działalności przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego koszty zbiorowego zaopatrzenia w wodę lub zbiorowego odprowadzania ścieków. W terminie siedmiu dni od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna, organ regulacyjny:

⁹⁵ Art. 24e ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁹⁶ Art. 24f ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

⁹⁷ Art. 24j ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

- a) doręcza tę decyzję przedsiębiorstwu wodociągowo-kanalizacyjnemu oraz właściwemu wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta);
- b) ogłasza ceny i stawki opłat na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Właściwy wójt (burmistrz, prezydent miasta) zamieszcza ceny i stawki opłat na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej właściwej gminy w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia decyzji. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne zamieszcza ceny i stawki opłat na swojej stronie internetowej lub udostępnia je w punktach obsługi klientów w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia decyzji. Ceny i stawki opłat wchodzą w życie po upływie siedmiu dni od dnia ogłoszenia ich na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie⁹⁸.

4.3. Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków

Dostarczanie wody lub odprowadzanie ścieków odbywa się na podstawie pisemnej umowy o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków zawartej między przedsiębiorstwem wodociągowo-kanalizacyjnym a odbiorcą usług. Przy czym przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane do zawarcia umowy o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków z osobą, której nieruchomość została przyłączona do sieci i która wystąpiła z pisemnym wnioskiem o zawarcie umowy. Umowa musi zawierać w szczególności postanowienia dotyczące:

- a) ilości i jakości świadczonych usług wodociągowych lub kanalizacyjnych oraz warunków ich świadczenia;
- b) sposobu i terminów wzajemnych rozliczeń;
- c) praw i obowiązków stron umowy;
- d) warunków usuwania awarii przyłączy wodociągowych lub przyłączy kanalizacyjnych będących w posiadaniu odbiorcy usług;
- e) procedur i warunków kontroli urządzeń wodociągowych i urządzeń kanalizacyjnych;
- f) ustaleń zawartych w zezwoleniu na prowadzenie działalności w zakresie dostarczania wody lub odprowadzania ścieków;
- g) okresu obowiązywania umowy oraz odpowiedzialności stron za niedotrzymanie warunków umowy, w tym warunków wypowiedzenia (art. 6 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu).

Ustawodawca przewidział, że jeżeli umowa o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków nie stanowi inaczej, odbiorca usług odpowiada za zapewnienie niezawodnego

⁹⁸ Art. 24i ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

działania posiadanych instalacji i przyłączy wodociągowych lub instalacji i przyłączy kanalizacyjnych z urządzeniem pomiarowym włącznie⁹⁹.

Na pisemny wniosek¹⁰⁰ podmiotu ubiegającego się o przyłączenie do sieci przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane wydać warunki przyłączenia do sieci albo uzasadnić odmowę ich wydania w terminie:

- a) 21 dni – od dnia złożenia wniosku o wydanie warunków przyłączenia do sieci w przypadku budynków mieszkalnych jednorodzinnych, w tym znajdujących się w zabudowie zagrodowej;
- b) 45 dni – od dnia złożenia wniosku o wydanie warunków przyłączenia do sieci w pozostałych przypadkach.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne może przedłużyć wskazane powyżej terminy, odpowiednio o kolejne 21 albo 45 dni, po uprzednim zawiadomieniu podmiotu ubiegającego się o przyłączenie do sieci z podaniem uzasadnienia przyczyn tego przedłużenia¹⁰¹. Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne jest obowiązane potwierdzić pisemnie złożenie przez podmiot ubiegający się o przyłączenie do sieci wniosku o wydanie warunków przyłączenia do sieci, określając w szczególności datę jego złożenia. Warunki przyłączenia do sieci wydane przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne są ważne przez okres dwóch lat od dnia ich wydania.

Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne nie może odmówić odbioru przyłącza wodociągowego lub przyłącza kanalizacyjnego wykonanego zgodnie z warunkami przyłączenia do sieci wydanymi przez to przedsiębiorstwo. Warunkiem dokonania odbioru przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne przyłącza wodociągowego lub przyłącza kanalizacyjnego wykonanego zgodnie z warunkami przyłączenia do sieci wydanymi przez to przedsiębiorstwo nie może być uzyskanie pozwolenia na budowę albo dokonanie zgłoszenia robót budowlanych, jeżeli nie są one wymagane na podstawie przepisów Prawa budowlanego¹⁰².

⁹⁹ Art. 5 ust. 2 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁰ Wniosek o wydanie warunków przyłączenia do sieci zawiera co najmniej: a) imię i nazwisko lub nazwę oraz adres zamieszkania lub siedziby podmiotu ubiegającego się o przyłączenie do sieci; b) wskazanie lokalizacji nieruchomości lub obiektu, który ma zostać przyłączony do sieci, w tym jego adres i numer działki ewidencyjnej, na której się znajduje; c) informacje o przeznaczeniu i sposobie wykorzystywania nieruchomości lub obiektu, który ma zostać przyłączony do sieci; d) określenie dobowego zapotrzebowania na wodę z podziałem na wodę do celów bytowych, technologicznych, przeciwpożarowych oraz innych, z uwzględnieniem przepływów średniodobowych i maksymalnych godzinowych oraz wielkości ładunku zanieczyszczeń; e) określenie ilości i jakości odprowadzanych ścieków z podziałem na ścieki bytowe i przemysłowe; f) plan zabudowy lub szkic sytuacyjny określający usytuowanie przyłącza w stosunku do istniejącej sieci wodociągowej lub kanalizacyjnej oraz innych obiektów i sieci uzbrojenia terenu.

¹⁰¹ Do wskazanych terminów nie wlicza się terminów przewidzianych w przepisach prawa do dokonania określonych czynności, terminów na uzupełnienie wniosku o wydanie warunków przyłączenia do sieci, okresów innych opóźnień spowodowanych z winy podmiotu wnioskującego o przyłączenie do sieci albo z przyczyn niezależnych od przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjnego.

¹⁰² Art. 19a ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

Podstawowy charakter prawa do wody powoduje, że przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne może odciąć dostawę wody lub zamknąć przyłącze kanalizacyjne tylko w przypadkach przewidzianych przez prawo. Są to następujące sytuacje:

- a) przyłącze wodociągowe lub przyłącze kanalizacyjne wykonano niezgodnie z przepisami prawa;
- b) odbiorca usług nie uiścił należności za pełne dwa okresy obrachunkowe następujące po dniu otrzymania upomnienia w sprawie uregulowania zaległej opłaty, przy czym w takim przypadku ma obowiązek równoczesnego udostępnienia zastępczego punktu poboru wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi i poinformowania o możliwościach korzystania z tego punktu;
- c) jakość wprowadzanych ścieków nie spełnia wymogów określonych w przepisach prawa lub stwierdzono celowe uszkodzenie albo pominięcie urządzenia pomiarowego;
- d) został stwierdzony nielegalny pobór wody lub nielegalne odprowadzanie ścieków, to jest bez zawarcia umowy, jak również przy celowo uszkodzonych albo pominiętych wodomierzach lub urządzeniach pomiarowych.

Przewidziano również obowiązek zawiadomienia o zamiarze odcięcia dostawy wody lub zamknięcia przyłącza kanalizacyjnego oraz o miejscach i sposobie udostępniania zastępczych punktów poboru wody powiatowego inspektora sanitarnego, wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz odbiorcy usług co najmniej na 20 dni przed planowanym terminem odcięcia dostaw wody lub zamknięcia przyłącza kanalizacyjnego¹⁰³.

Rozliczenia za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków są prowadzone przez przedsiębiorstwa wodociągowo-kanalizacyjne z odbiorcami usług na podstawie określonych w taryfach cen i stawek opłat oraz ilości dostarczonej wody i odprowadzonych ścieków¹⁰⁴. Ilość wody dostarczonej do nieruchomości ustala się na podstawie wskazania wodomierza głównego, a w przypadku jego braku – w oparciu o przeciętne normy zużycia wody wskazane w rozporządzeniu z dnia 27 lutego 2018 r. Ilość odprowadzonych ścieków ustala się na podstawie wskazań urządzeń pomiarowych. W razie braku urządzeń pomiarowych ilość odprowadzonych ścieków ustala się na podstawie umowy o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków jako równą ilości wody pobranej lub określonej w umowie. Przy tym w rozliczeniach ilości odprowadzonych ścieków ilość bezpowrotnie zużytej wody uwzględnia się wyłącznie w przypadkach, gdy wielkość jej zużycia na ten cel ustalona jest na podstawie dodatkowego wodomierza zainstalowanego na koszt odbiorcy usług¹⁰⁵.

Przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne obciąża gminę na podstawie cen i stawek opłat ustalonych w taryfie za:

¹⁰³ Art. 8 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁴ Art. 26 ust. 1 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁵ Art. 27 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

- a) wodę pobraną z publicznych studni i źródeł ulicznych;
- b) wodę zużytą do zasilania publicznych fontann i na cele przeciwpożarowe;
- c) wodę zużytą do zraszania publicznych ulic i publicznych terenów zielonych¹⁰⁶.

Zwrócić należy uwagę, że rada gminy może podjąć uchwałę o dopłacie dla jednej, wybranych lub wszystkich taryfowych grup odbiorców usług. Dopłatę gmina przekazuje przedsiębiorstwu wodociągowo-kanalizacyjnemu¹⁰⁷. Rozwiązanie takie pozwala na poziomie lokalnym na łagodzenie wzrostu ceny usług związanych z dostępem do wody pitnej i kanalizacji.

W sprawach spornych dotyczących: a) odmowy zawarcia umowy o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków przez przedsiębiorstwo wodociągowo-kanalizacyjne; b) odcięcia dostawy wody lub zamknięcia przyłącza kanalizacyjnego, lub odmowy przyłączenia do sieci nieruchomości osobie ubiegającej się o przyłączenie nieruchomości do sieci – na wniosek strony rozstrzyga organ regulacyjny w drodze decyzji. Rozstrzygnięcie organu regulacyjnego może polegać na nakazaniu przedsiębiorstwu wodociągowo-kanalizacyjnemu: a) zawarcia umowy o zaopatrzenie w wodę lub odprowadzanie ścieków; b) przywrócenia dostawy wody; c) otwarcia przyłącza kanalizacyjnego; d) przyłączenia do sieci. Oprócz tego na wniosek jednej ze stron organ regulacyjny może określić, w drodze postanowienia, na które służy zażalenie, warunki zaopatrzenia w wodę lub odprowadzania ścieków, lub przyłączenia do sieci do czasu ostatecznego rozstrzygnięcia sporu¹⁰⁸. Od wydanych przez organ regulacyjny decyzji służy odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, a w przypadku postanowień w terminie siedmiu dni od dnia ich doręczenia. Postępowania w tych sprawach toczą się na podstawie przepisów k.p.c. o postępowaniach w sprawach z zakresu regulacji rynku wodno-kanalizacyjnego¹⁰⁹.

Przewidziano również kary za bezumowne pobieranie wody lub odprowadzanie ścieków¹¹⁰ oraz stosowanie taryf z naruszeniem przepisów¹¹¹.

¹⁰⁶ Art. 22 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁷ Art. 24 ust. 6 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁸ Art. 27e ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹⁰⁹ Art. 27f ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹¹⁰ Art. 28 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

¹¹¹ Art. 29 ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu.

V. Zakończenie

Prawo podstawowe do wody to prawo każdego do posiadania wystarczającej, bezpiecznej, akceptowalnej, dostępnej i niedrogiej wody do użytku osobistego i domowego. Odpowiednie zaopatrzenie w bezpieczną wodę jest konieczne, aby zapobiec śmierci spowodowanej odwodnieniem, zmniejszyć ryzyko chorób związanych z wodą oraz zaspokoić potrzeby związane z piciem i gotowaniem oraz potrzeby higieny osobistej i domowej. Prawo do wody i urządzeń sanitarnych obejmuje dwa wymiary:

- a) wolność dostępu do zasobu;
- b) prawo do zaopatrzenia w wodę pitną.

Treść prawa do wody może nie tylko przełożyć się na społeczne prawo do korzyści lub mandat dla władz publicznych, ale musi również obejmować aspekt, który jest również istotny dla większości praw do świadczeń i polega na zapewnieniu ciągłości dostaw wody, jej zdrowe i racjonalne wykorzystanie. W związku z tym prawo do wody nie tylko wiąże się ze świadczeniem usługi publicznej, ale jego treść nakłada na władze publiczne obowiązek planowania i przyjmowania środków mających na celu zagwarantowanie dostaw nawet w czasie suszy.

Dostarczanie wody pitnej oraz odbiór ścieków komunalnych będące przejawem prawa do wody są nierozdzielnie związane ze społecznym celem państwa. Obowiązkiem państwa jest zapewnienie ich skutecznego świadczenia wszystkim mieszkańcom terytorium państwa. Administracja publiczna musi zapewnić zrównoważone wykorzystanie zasobów wodnych, to znaczy zagwarantować trwałą dostępność wody w wystarczającej ilości i jakości, aby zaspokoić różnorodne i żywotne potrzeby ludzkie. Powierzenie świadczenia tych usług podmiotom prywatnym nie może negatywnie oddziaływać na możliwość realizowania prawa do wody. Państwo w każdym przypadku musi regulować oraz nadzorować dostarczanie wody pitnej oraz wody użytkowej do gospodarstw domowych, jak również odbiór ścieków. Unikać jednakże należy powierzenia świadczenia tych usług podmiotom prywatnym, jak też przekształcania zakładów komunalnych w spółki prawa handlowego będące własnością samorządu terytorialnego, te bowiem kierują się logiką zysku, która nie może dominować w przypadku realizowania prawa naturalnego. W praktyce oddanie tego rynku podmiotom działającym na zasadach rynkowych powoduje podwyższanie stawek, które mogą istotnie wpływać na możliwość dostępu do wody pitnej oraz użytkowej.

Uwzględniając więc istnienie pewnej minimalnej treści prawa do wody, koszt taryfy za wodę oraz odbiór ścieków komunalnych stanowi najlepszy wskaźnik skuteczności realizacji tego prawa naturalnego.

Oprócz tego polityka publiczna musi być ukierunkowana na racjonalne wykorzystywanie zasobów wodnych, w tym wdrażanie technologii ograniczających zużycie wody w przemyśle oraz rolnictwie czy też rozbudowę oczyszczalni ścieków, wreszcie na zachowanie i rozwój dziedzictwa materialnego i niematerialnego związanego z wodą. Niezbędna jest też budowa nowych zbiorników retencyjnych, bowiem istniejące mają zbyt małą pojemność, niezapewniającą dostatecznej ochrony przed okresowymi nadmiarami lub deficytami wody. Niezbędne jest również rozwijanie małej retencji oraz zapobieganie wysuszeniu bagien i mokradeł. Wymaga tego obecny rozkład opadów, które są rzadkie, ale gwałtowne, przez co większość wody – mimo iż jest jej tyle samo – nie jest zatrzymywana, a spływa do Bałtyku.

Obecny stan rzeczy już teraz powoduje trudności w zaopatrzeniu w wodę w niektórych regionach kraju, co wyraża się przykładowo okresowymi zakazami podlewania trawników, jak też niskim ciśnieniem wody w kranach. Uwzględniając zagrożenie występowaniem deficytu wody w Polsce, powinno się dążyć do przeciwdziałania niedoborom wody w wodociągach i walczyć z coraz częstszymi suszami, wysychaniem rzek i obniżaniem się poziomu wód gruntowych. W tym względzie mogą pomóc tak pozornie małe działania jak zastępowanie wodochłonnych trawników przez łąki kwiatowe oraz popularyzowanie nasadzenia – również prywatnych działek – roślinnością odporną na deficyty wody.

Główny Urząd Statystyczny podał w 2021 r., że odnawialne zasoby wodne w Polsce to jedynie 1600 metrów sześciennych na osobę, tymczasem według ONZ granicą, poniżej której kraj uznaje się za zagrożony niedoborem wody, jest 1700 metrów sześciennych na mieszkańca¹¹². Wskazano też, że głównym źródłem zaopatrzenia w wodę są w Polsce wody powierzchniowe, które w 2019 r. pokryły 80% zaopatrzenia, pozostałe pozyskano z poboru wód podziemnych. Przy czym 70% wody zużywa przemysł; 20% zużywane jest przez gospodarkę komunalną, a kolejne 10% wykorzystywane jest na potrzeby nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz do napełniania i uzupełniania stawów rybnych. Wydaje się również, że wciąż istnieje przestrzeń dla wprowadzenia technologii oszczędzających wodę w przemyśle oraz w rolnictwie, które obecnie zużywa większość wody opadowej; zmiany klimatu to zapotrzebowanie zwiększą choćby ze względu na dłuższy okres wegetacyjny.

Polskie zasoby wodne są na tyle niewielkie, że wymagają wzmocnionej ochrony oraz inwestycji publicznych na dużą skalę, w przeciwnym przypadku zagrożone może być realizowane

¹¹² <https://www.gov.pl/web/susza/najnowszy-raport-gus--polska-na-24-miejscu-w-unii-europejskiej-pod-wzgledem-odnawialnych-zasobow-wody-slodkiej>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

prawa do wody przez obywateli polskich. Samo **prawo do wody** proponuję ująć w następującym brzmieniu poprzez dodanie art. 74a do obowiązującej konstytucji:

1. Każdy ma prawo do wystarczającej, zdrowej, akceptowalnej, dostępnej i niedrogiej wody do użytku osobistego i domowego.
2. Rzeczpospolita Polska uznaje zasoby wodne za dobro strategiczne. Władze publiczne przygotowują i wdrażają skuteczną politykę publiczną w zakresie ochrony krajowych zasobów wodnych.
3. Zasoby wodne w pierwszej kolejności i w sposób zrównoważony będą wykorzystywane do zapewnienia obywatelom wody pitnej oraz wody do użytku domowego i w tym zakresie nie mogą być towarem rynkowym.
4. Zaopatrzenie obywateli w wodę pitną oraz wodę do użytku domowego jako usługa publiczna jest realizowane przez gminy.

Oprócz tego w art. 22 powinien zostać dodany ust. 2 w brzmieniu: *Państwo jest odpowiedzialne za świadczenie usług publicznych określonych w ustawie*. Stąd jego obecna treść stałaby się ust. 1. Niezbędne jest również usunięcie art. 81 konstytucji ograniczającego skuteczność niektórych praw socjalnych.

Poza zmianami konstytucyjnymi, które wzmocniłyby prawne podstawy prawa do wody w polskim porządku ustrojowym, niezbędne jest przyjęcie rozwiązań prawnych, które będą gwarantowały dostęp do wody po akceptowalnej dla użytkownika cenie oraz uniemożliwią prywatyzację zasobów wody pitnej.

Bibliografia

- Afrykańska Karta Praw i Dobrobytu Dziecka z 1990 r., <https://www.acnur.org/fileadmin/Documentos/BDL/2010/8025.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Arabska Karta Praw Człowieka z 2004 r., <https://aci.hl.org/res/documents/CARTA-ÁRABE-DE-DERECHOS-HUMANOS.2004.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Deklaracja Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) z 24 maja 2011 r. „Woda pitna, urządzenie sanitarne i zdrowie”, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/54444/A64_R24-sp.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Deklaracja z Mar del Plata z 1977 r., <https://gestionsostenibledelagua.files.wordpress.com/2014/07/1977-mar-del-plata.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Komentarz ogólny nr 15 z 2002 r. Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych do art. 11 i 12 MPPGSiK, https://agua.org.mx/wp-content/uploads/2017/06/Observacion-15_derecho_al_agua.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konwencja o Prawach Dziecka z 1989 r., <https://brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 r., <https://niepelnosprawni.gov.pl/container/dokumenty-miedzynarodowe/onz/Konwencja%20ONZ%200%20opravach%20osob%20niepelnosprawnych.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 r., <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja-Likwidacja-dyskryminacji-kobiet.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Los Derechos Humanos al Agua y al Saneamiento una selección anotada de leyes y mecanismos internacionales y regionales, <https://www.waterlex.org/wp-content/uploads/2021/04/International-and-Regional-Law-and-Mechanisms-Spanish.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Międzyp amerykańska Konwencja o ochronie praw człowieka osób starszych z 2015 r., <https://cdh.defensoria.org.ar/wp-content/uploads/sites/3/2020/06/convencion-int-ddhh-personas-mayores.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (MPPGSiK) z 1966 r., <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Międzynarodowy-Pakt-Praw-gosp-spol-kult.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Protokół do Afrykańskiej Karty Praw Człowieka i Ludów o prawach Kobiet z 2003 r., https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Protokół dodatkowy do Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka dotyczący praw gospodarczych społecznych i kulturalnych z 1988 r., https://www.academia.edu/37840399/Protokół_dodatkowy_do_Amerykańskiej_Konwencji_Praw_Człowieka_dotyczący_praw_gospodarczych_społecznych_i_kulturalnych_tłumaczenie_ADDITIONAL_PROTOCOL_TO_THE_AMERICAN_CONVENTION_ON_HUMAN_RIGHTS_IN_THE_AREA_OF_ECONOMIC_SOCIAL_AND_CULTURAL_RIGHTS_PROTOCOL_OF_SAN_SALVADOR_translation, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Rezolucja 64/292 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 28 lipca 2010 r. „Prawo człowieka do wody i urządzeń sanitarnych”, https://digitallibrary.un.org/record/687002/files/A_RES_64_292-ES.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].

- Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie określania taryf, wzoru wniosku o zatwierdzenie taryfy oraz warunków rozliczeń za zbiorowe zaopatrzenie w wodę i zbiorowe odprowadzanie ścieków (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1074).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 7 grudnia 2017 r. w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi (Dz.U. z 2017 r., poz. 2294).
- Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 757).
- Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1478 ze zm.).
- Wytyczne dotyczące jakości wody pitnej WHO, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/272403/9789243549958-spa.pdf?ua=1>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- <https://portalstatystyczny.pl/wielkie-powodzie-na-swiecie-ponad-13-proc-mieszkancow-polski-zagrozonych-jest-ich-konsekwencjami/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- <https://www.wodkany.pl/zasoby-wody-w-polsce-i-na-swiecie/>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- <http://hydro.geo.uni.lodz.pl/index.php?page=zasoby-wodne#:~:text=Przeciętne%20zasoby%20wód%20powierzchniowych%20Polski,km3%2C%20przy%20czym%20ok>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- <https://www.gov.pl/web/susza/najnowszy-raport-gus--polska-na-24-miejscu-w-unii-europejskiej-pod-wzgle-dem-odnawialnych-zasobow-wody-slodkiej>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

Konstytucje

- Konstytucja Algierii, <https://www.joradp.dz/trv/fcons.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Boliwii, <https://sea.gob.bo/digesto/CompendioNormativo/01.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Demokratycznej Republiki Konga (art. 48), https://www.constituteproject.org/constitution/Congo_2015.pdf?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Egiptu, <https://www.sis.gov.eg/newvr/theconstitution.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Etiopii, <https://ethiopianembassy.be/wp-content/uploads/Constitution-of-the-FDRE.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Fidżi, <https://www.laws.gov.fj/Home/information/constitutionoftherepublicoffiji>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Gambii (art. 216), https://www.constituteproject.org/constitution/Gambia_2004?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Kenii, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/09/Kenia_pol_010117.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Kostaryki, https://www.pgrweb.go.cr/scij/Busqueda/Normativa/Normas/nrm_texto_completo.aspx?nValor1=1&nValor2=871, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Malediwów, <https://storage.googleapis.com/presidency.gov.mv/Documents/ConstitutionOfMaldives.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Maroka, https://www.constituteproject.org/constitution/Morocco_2011?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Meksyku, <https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/CPEUM.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Nepalu, http://www.moljpa.gov.np/wp-content/uploads/2017/11/Constitution-of-Nepal-English_-with-1st-Amendment_2.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Nigru, https://www.constituteproject.org/constitution/Niger_2017?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Panamy, <https://ministeriopublico.gob.pa/wp-content/uploads/2016/09/constitucion-politica-con-indice-analitico.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].

- Konstytucja Republiki Południowej Afryki, <http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2016/03/RPA.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Słowenii, <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Somalii, <http://hrlibrary.umn.edu/research/Somalia-Constitution2012.pdf>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Sudanu Południowego, https://www.constituteproject.org/constitution/South_Sudan_2013?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Tajlandii, http://web.krisdika.go.th/data/outsitedata/outside21/file/Constitution_of_the_Kingdom_of_Thailand.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Tunezji, https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Ugandy, <https://www.parliament.go.ug/documents/1240/constitution>, [dostęp: 20.11.2024 r.].
- Konstytucja Zimbabwe, https://www.constituteproject.org/constitution/Zimbabwe_2017.pdf?lang=en, [dostęp: 20.11.2024 r.].

